857

موسی جارالله.

36 ث

(دولت دوماسنده)

میت یاقمق مسئلەسی

С-Петербургъ.
Типографія М-А. Макстува
1914.

«امانت نشریاتی»

تین.

محترم یوسف افندی
آقچوره حضرتلرینه هدیه
۱۹۱۴ سنه سنتابر برده
پتربورغ
موسی جارالله.

موسی جارالله.

4609
A3292

(دولت دوماسنده)

میت یاقمق مسئله‌سی

میتلری قره ماتوریه ارده
یاغو حقنده حکومت طرفندن
دولت دوماسنه ویرلمش
زاقون لائحه‌سی مناسبتیله.

انسان اوزینڭ هواسیله اوزینڭ معرفتیله اش قیلور ایکن جنایت ایده بیلور ایسه‌ده، طبیعتڭ ارشادیله حرکت ایدر ایکن اکثریتله اصابت ایدر.

طبیعت یالڭز انسانلری دگل بلکه بوتون حیوانلری ده اوزلرینڭ مصلحتلرینه سوق ایدر. اختیاری اشلر ده فساد بولنه بیلور ایسه‌ده، طبیعتڭ سوقی، طبیعتڭ ارشادی هر وقت هدایت اولور.

شو حقیقتڭ امین شاهدلری قران کریمده واردر. مثلا: المائده سوره‌سنده، ۳۰ - ۳۱ نچی آیت کریمه‌لرده غایت آچیق بر شاهد انسانلرڭ اعتبارلرینه عرض قیلنمشدر: «فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله فاصبح من الخاسرین. فبعث الله غرابا یبحث فی الارض لیریه کیف یواری سوأة اخیه قال یاویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب فاواری سوأة اخی. فاصبح من النادمین.»

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

شو ایکی آیت کریمه‌ده الڭ اولگی انسانڭ الڭ اولگی اشلرندن ایکی اشی‌بزه حکایت قیلنمشدر.

١) بری اوزینڭ برادرینی قتل ایتمك جنایتی. قران کریم ده شو بویوك جنایت انسانڭ اوزینه انسانڭ هواسنه اسناد قیلنمق عباره‌سیله اینمشدر.

٢) دیگری برادرینڭ جسدینی دفن ایتمك فکرینه انسانڭ اهتداسی.

جنایتلرڭ الڭ بویوگنه اقدام ایده بیلمش اولگی انسان هدایتلرڭ الڭ اوفاغندن‌ده عاجز قالمش. یعنی، برادرینی قتل ایده بیلمش، لکن طبیعتدن تعلیم آلمادقچه جسدینی دفن ایده مه‌مش. ــ قتل ایتمك جنایتی انسانڭ هواسیله اختیاریله معرفتیله ایدی. دفن ایتمك هدایتی ایسه، طبیعتڭ ارشادیله غرابڭ تعلیمیله اولدی.

الڭ اولگی «شهید انسانیت» حرمتنه طبیعت طرفندن الڭ اولگی انسانلره تعلیم قیلنمش دفن هدایتی بر سنت طبیعیه ایدی؛ عاقبت، بوتون انسانلره بر سنت ملیه اولدی.

صحابی ابی بن کعب سیدالوجود علیه‌الصلاة والسلام حضرتلرندن روایت ایتدی:

«الحد لآدم؛ وغسل بالماء وترا. فقالت الملائکة هذه سنة ولد آدم من بعده.» یعنی: انسانلرڭ بویوك باباری آدم بر نیچه دفعه غسل قیلنوب، دفن قیلندی. میتلرڭ جسدلرینی غسل ایدوب دفن ایتمك بابالری آدمدن صوڭ بوتون بالالرینه‌ده سنت فطریه سنت ملیه اولدی.

قران کریم متعدد آیت کریمه‌لرده شو سنت فطریه‌یی تأکید ایتدی، ایجاب ایتدی:

١) منها خلقناكم وفيها نعيدكم ومنها نخرجكم تارة اخرى.»

يعني: يردن ياراتدق سزى، يرك اوزينه قايتارورزده سزى. شو آيت كريمه‌ده، هم ياراتمق هم قايتارمق اللهك عظمت الهيه‌سنه اسناد قيلنمش. يعني: هم خلق ايتمك، هم دفن ايتمك قانون الهيدر، خلافى جائز اولماز. چونكه قران كريمده اللهك عظمت الهيه‌سنه اسناد قيلنمش شيلره مخالفت ايتمه‌مك ادبى مؤمنلره بويوك بر فريضه‌در.

٢) خلقه فقدره ثم السبيل يسره ثم اماته فاقبره. ثم اذا شاء انشره.

شو دورت آيتك افاده‌سنه كوره، قبرده دفن قيلنمق موت كبى بر سنت الهيه‌در. حكمت الهيه تدبيريله انسانلره موت نصل تقدير قيلنمش ايسه، بعدالموت جسدلرينى قبرلره دفن ايتمكده اكرام الهى اقتضاسيله انسانلره اويله فرض قيلنمشدر.

شو دورت آيت كريمه‌ده اللهك بنده‌لرينه احسانلرى اكراملرى بيان قيلنمشدر: خلق ايتمك، بوتون اعضالرينى تمام قيلوب انسانلره قدرت ويرمك، كمالات يوللرينى هر برينه آسان قيلمق، بعدالموت جسدلرينى قبرلره دفن ايتمك ـ شو شيلرك هر برى انسانلره اللهك احسانيدر، اللهك اكراميدر. آيت كريمه‌ده هم موت هم قبرلره دفن اللهك اوزينه اسناد قيلنوب، موتك طبيعيلگى لازملگى كبى دفنكده طبيعيلگى لازملگى بيان قيلنمشدر..

دفن، شو آيت كريمه‌لرك افاده‌لرينه كوره، بر كرامت الهيه‌در، يعنى اللهك انسانلره بر احترامدر.

٣) الم نجعل الارض كفاتا احياء واموتا.

یعنی: یرنڭ طیش یوزینی حال حیات ده انسانلرنڭ اوزلرینه، ایچ یوزینی بعد الموت جسدلرینه مسکن قیلمادق می؟

یر یوزنده، انسانڭ حال حیات ده سکناسی، یر ایچنده جسدنڭ بعد الموت قراری، شو ایکی آیت کریمه ده، اللهڭ عظمت الهیه سنه نسبت قیلنمشدر.

حال حیات ده یر یوزنده سکنی انسانڭ مقدس حقوقیدر. بعد الموت یر ایچنده جسدنڭ قراری ده انسانڭ مقدس حقی اولور. خانه‌لرنڭ انسانلره نسبتی نصل ایسه، قبرلرنڭ ده میتلره نسبتی اویله‌در. خانه‌سندن انسانی چیقارمق محروم ایتمك ممنوع ایسه جسدینی قبردن محروم ایتمك ده ممنوع اولور.

«انسانلرنڭ جسدلرینی قبرلره دفن ایتمك» سنت الهیه‌سی طبیعتنڭ مصلحتلرینه‌ده هر جهتله موافقدر، بلکه لازمدر. چونکه معادن، نباتات، حیوانات دنیاسنه نسبتله کون و فساد، حیات و ممات کبی حاللر وار ایسه‌ده، طبیعتنڭ اوزینه نسبتله یالگز دائمی حرکت، یالگز دائمی دور واردر. طبیعت ده فنا یوقدر؛ حالدن حاله دونه‌رماده همان باقیدر، بلاتوقف دور ایدر. هر بری یردن ناشی نباتات، حیوانات، عاقبت، یرنڭ اوزینه البته عودت ایدر. طبیعتنڭ صرفیاتنه بدل، طبیعت خزینه‌لرینڭ وارداتی اولور. حکمت الهیه معرفتیله تقدیر قیلنمش شو توازن برکه‌سنده طبیعتنڭ حوادثی انتظام اوزرنده دوام ایدر؛ طبیعت بودجه‌سنده آچیقلق قالماز. طبیعت غایت مقتصددر، بر ذره‌یی ده ضائع ایتمز. طبیعت غایت بویوك مدبردر، بر ذره‌یی‌ده

عطالتده فائده سز براقماز . جانلی مواليدى حال حياتلرنده تربيه ايدر طبيعت، بعد الموت او مواليدك بنيه‌لرينى تحليل ايدرده، احتياط صندوقلرنده وقتنه قدر حفظ ايدر . انسانك حيوانلرك استفاده‌سندن چيقمش بوتون فضلات بوتون لاشه‌لر طبيعت فابريقه‌لرنده غايت قيمتلى خام مال اولور . او ماللرى صناعى طريقلرله تلف ايتمه‌يوب، طبيعت تصرفنه تسليم ايتمك مناسبدر، ياخود لازمدر .

فيلسوف اسلام ابو العلا حضرتلرى اللزوميات ده‌ديمش:

وما الارض الامثلناء الرزق تبتغى فتأكل من هذا الانام وتشرب.

يعنى: يرده تمام بزم كبيدر، رزق آرار. بوڭا كوره، انسانلرڭده حيوانلرڭده تنلرينى‌ده قانلرينى‌ده اكل ايدر .

انسانلرڭ جسدلرينى قبرلرده دفن ايتمك، قران كريمڭ بياننه كوره، بوتون انسانيت دنياسنه نسبتله بر سنت الهيه كبى اولدى ديدك. شو سنت الهيه، دور دائمى جهتيله، طبيعتڭ مصلحتلرينه‌ده موافقدر ديدك .

بوڭا كوره، بوتون امت اسلاميه بوتون مذاهب اسلاميه دفنڭ وجوبنه اجماع ايتدى. ميتلرڭ جسدلرينى قبرلرده دفن ايتمك بالاجماع فرض اولدى.

دفنڭ واجبلگى بر نيچه اساس اوزرينه مبنيدر:

١) انسانڭ جسدينه احترام ايتمك اساسى .

شارع حكيم سيد الوجود عليه الصلاة والسلام حضرتلرينڭ تعليملرينه كوره، انسانڭ اوزى‌ده جسدى‌ده، هم حيات‌ده هم ممات‌ده طاهردر، محترمدر . حيوان لاشه‌سى كبى، انسانڭ جسدينى‌ده دفنسز براقمق، ياخود محترم بنيه‌لرينى آتش‌ده ياقمق، يا ايسه قوش قورتلره آتمق انسانڭ حرمتنه نسبتله تحقير

اولور. بوڭاكوره، میتڭ جسدینی یومق یایقامق، حالنه مناسب صورتله تکفین تجهیز قیلمق، نعشی حضورنده جنازه نمازی اوقومق، قبرینه قدر جماعتله اوزاتمق، نهایت، قبرده لحد ایچنه دفن ایتمك، احترام ملاحظه‌سیله، فرض اولمشدر.

۲) هوادن یر یوزندن اذالری عفونتلری فاسد ماده‌لری دفع ایتمك اساسی.

جان چیقدقدن صوڭ، معلوم، البته هر حیوانڭ لاشه‌سی بوزولور، ایسله‌نور. ایس هوایی بوزار؛ فاسد ماده‌لرڭ تأثیریله هوا آغولانور. لاشه‌لر اکثریتله ساری مرضلرڭ عنصرلرینی ده هواده نشر ایدرلر. شو حادثه‌لره مقابل الڭ گوزل الڭ آسان تدبیر - یورتلردن، ایگون یرلرندن، باقچه‌لردن چیت یرده صحراده، تیره‌ن چوقورلرده میتلری دفن ایتمکدر.

قبرده میتڭ جسدی آز وقت ایچنده چورر؛ یعنی بنیه‌سنده بولنور بوتون اجزالرینی اصللرینه اعاده ایدر. طبیعت خزینه‌لرینڭ اقتصاد صندوقلرینه بویوك اعانه اولور. انسانلره آغر رائحه‌سیله اذا، منفور منظره‌سیله دهشت ویرمز. یعنی الڭ آسان بر تدبیر برکه‌سنده هم احترام وظیفه‌سی، هم حفظ صحت اقتضاسی، هم طبیعتڭ اقتصادی تأمین قیلنمش اولور.

بوڭاكوره، بوتون انسانیت دنیاسنده میتلری قبرلره دفن ایتمك سنت الهیه‌سی عمومیتله قبول قیلنمشدر. الڭ اولگی شهید انسانیت، طبیعتڭ ارشادیله، بوڭاكوره، دفن قیلنمشدر.

یوقاری‌ده سویله‌دك: طبیعتڭ ارشادی اکثریتله هدایت اولور؛ عاقبت جهتیله هر وقت ضررسز چیقار. درست، وحشت دنیاسنده میتلرینڭ لاشه‌لری حقنده

بلکه باشقه معامله لرده احتمال بولنمشدر. درست،
هندوستان کبی ژاپونیا کبی هم مدنیت هم دیانت
دنیاسنده میتلرینك جسدارینی یاقمق عادت دینیه‌سی
اڭ قدیم زمانلردن باشلانوب شوکونه قدر دوام ایتمشدر.

مدنی متدین او ملتلر مقدس دینلرینڭ فرمانیله،
معبودڭ رضاسنه نائل اولمق قصدیله، میتلرینی احترام
قیلوب معبودڭ درگاهنه جنتلرینه اوزاتمق امیدیله اولسه
کرك میتلرڭ جسدلرینی آتشلره یاقار ایدیلر.

فیلسوف اسلام ابو العلا حضرتلری اللزومیات‌ده
دیمش:

اولائك يحرقون الميت نسكا ويشعره لبانا ملهبوه

یعنی، هندولرده میت یاقمق نسك ایدی، عبادت ایدی.
اهل اسلام مکه حرملرینه سوق قیلنور هدی قربانلرینی
نصل اشعار ایدرلر ایسه، اللهڭ درگاهنه سوق قیلنه‌جق
میتلرینی هندولرده لبان کبی بخورله اویله اشعار ایدرلر.

اسلام ادبلرینڭ گوزللگی بنم نظرمده بر بینه‌در.
اویله ایسه‌ده، دیگر ملتلرڭ دینی ادبلرینه اعتراض
ایتمکدن بن صاقنورم.

بوددا مذهبنده میت یاقمق، اسلامیتده دفن کبی،
بر عبادتدر، دینی بر ادبدر. بویله خصوصلرده فیلسوف
ابوالعلا حضرتلریله برابر:

سيان الباسه ما لان من كفن وطرحه فی لظی للنار محتدم

دیه بیلورز. یعنی: یومشاق کفنلره صاروب میتڭ جسدینی
دفن ایتمك، یانوب آلاولانوب طورور آتش ایچنه میتڭ
جسدینی آتمق هر بری برابردر.

انسان فكرينی نظرينی بر مسئله ده جهتلرك بعضلرينه قصر ايدر ايسه، ميت ياقمق كبی دينی ادبلری بلكه استحسان ايده بيلور. فيلسوف اسلام ابوالعلا حضرتلری اللزوميات ده ديمش:

فاعجب لتحريق اهل الهند ميتهم وذاك اروح من طول التباريح
ان حرقوه فما يخشون من ضبع تسری اليه ولا خفی وتطريح
والنار اطيب من كافور ميتنا غبا واذهب للنكراء والريح

يعنی: ميتلری ياقمق دها گوزلدر. دفن كبی اوزون اوزون زحمتلری، بويوك خراجتلری يوقدر، خطری ده يوقدر. اوت بزم ميتلرك كافورلرندن عاقبت جهتيله دها زياده پاكدر؛ بر يوزندن چورك لاشه‌لری، آغر ايسلری آز وقت ايچنده ازاله ايدر.

هر انسانك فكرينه، هر ملتك دينی ادبلرينه احترام گوزيله نظر ايدر ايسه‌ك، بويله سوزلری جريتله سويله‌مك البته جائز اولور.

مسئله‌يی كله‌جك عصرلر، ياخود شو عصرده بعض يولر اعتباريله ملاحظه ايدر ايسه‌ك، او تقديرده ميتلری ياقمق فائده‌سنه قوتلی دليللر بولنمق ممكندر: بر يوزنده عمران، مدنيت ترقی ايتدكجه، سنه دن سنه‌يه عصردن عصره انسانلرك نفوسی همان همان البته آرتاچقدر. معمور مركزلرك جوارنده كفايه قيلور قدر يربولمق غايت آغر اولاجقدر. ميتلرك كوبلگی، يرلرك طارلغی قبرستانلرك اوزاقلغی، خراجتك چوقلغی حسبيله دفن ايتمك غايت مشكل اولاچقدر. قبرستان طولوب بتدكدن صوكره‌ده دفن همان دوام ايدر ايسه، او وقت قبرستانك عفونتی، فاسد ماده‌لرك هواده انتشاری انسانلره ده

حیوانلرەده بویوك خطر اولاجقدر. اویله ایسه، میتلری یاقمق الڭ آسان الڭ گوزل تدبیر اولور.

فیلسوف اسلام ابوالعلا حضرتلری اللزومیات‌ده دیمش:

غسل الملیك بلاده من اهلها بالماء اذ جاؤا بسوء شنار
ویقال ان الله جل ثناؤه یوما یطهر ارضه بالنار

یعنی: انسانلرڭ پیسلکلرندن یریوزینی طوفان صولریله یرڭ ملیکی بر وقت یایقامش ایدی. بر وقت کلور، انسانلرڭ لاشەلرندن یر یوزینی آتشله پاکلەمك حاجت اولور.

فیلسوفڭ او وقتی بعض مملکتلره نسبتله اشته شو کون ایندی کلمش اولسه کرك.

میتلری یاقمق لهنه یوقاری‌ده سویلنمش ملاحظەلر، دیەلم، طوغریدر. لکن میتلرڭ جسدلرینی قبرلره دفن ایتمك ادبلری حقنده اسلامیتڭ ملاحظەلری دها زیاده طوغریدر، دها زیاده عالیدر.

١) خلقتڭ عجیب صنعتنه، انسانڭ محترم بنیەسنه احترام وظیفەسی دفن‌ده دها زیاده‌در. حال حیات‌ده انسانڭ بنیەسی محترم ایدی. موت او حرمتی ازاله ایتمز. حرمت حقوق ذاتیه‌دندر؛ فقیهلرڭ عرفیله تعبیر ایدر ایسەك، حرمت حقوق الهیه‌دندر. حتی انسانڭ اوزی ده اوزینڭ بنیەسنه تعدی ایده بیلمك حقندن محرومدر. اوزینڭ جسدینی بعدالموت یاقمق حقنده بر انسان حال حیاتنده وصیت ایدر ایسه‌ده، وصیتی تنفیذ قیلنماز. حقوق مقدسه خلافنه وصیت عمومیتله هر وقت باطل اولور.

ام‌المومنین سیده عائشه، ام‌المومنین سیده ام سلمه حضرتلری روایت ایتمش:

«بنیةالانسان فی مماته کبنیته فی حیاته. کسر عظم المیت مثل کسر عظم الحی.»

شو جامع حدیثی ابو داود، ابن ماجه کبی بویوك امامل روایت ایدوب، ابن ماجه حضرتلری «فی الاثم» سوزینیده زیاده‌ایتمش. شارع حکیمنڭ شو کلمه جامعه‌سی فقیهلرڭ اجتهادلرینه اساس اولدی. بوڭا کوره، میتڭ جسدینی یاقمق بوتون فقیهلر نظرنده بالاجماع ممنوعدر. میتڭ بعض اعضالرینی صندرمق قطع ایتمك، قصاص هم ضمان لازم اولماسه‌ده، بالاجماع ممنوعدر.

قارننده آلتی آیلق بالاسی وار بر خاتون، دیه‌لم، وفات اولدی، یاخود قتل قیلندی. بالاده حرکت کبی جان اثری ظاهردر. شو مسئله‌ده فقیهلرڭ نظری اختلاف ایتمش: سادات حنفیه نظرنده، قارن یاروب، جنینی چیقارمق لازم اولور. چونکه جنینڭ موتنه سبب اولاچق بدنڭ حرمتی ساقطدر. سادات حنبلینه نظرنده قارن یارمق حرامدر. چونکه جنینڭ موهوم حیاتی ایچون خاتونڭ متقین محقق حرمتی فدا قیلنه‌ماز. ایکی نظرڭ برینی ترجیح قصد یله دگل، بلکه انسانڭ حرمتنه فقهیلرڭ نظرلرینی کوسترمك داعیه‌سیله شو مسئله‌یی بوراده نقل ایتدم.

قدرت الیاه‌و طبیعی کبی اڭ بویوك رسامڭ معرفتیله مهارتیله بنا قیلنمش مقدس هیکلی، محترم بنیه‌یی صناعی طریقیله تلف ایتمك موافق اولماز؛ بلکه طبیعتڭ اوز تصرفنه تسلیم ایتمك دها گوزل اولور.

۲) دفن انسانلرڭ احوال روحیه‌لرینه اڭ موافق؛ میت ولیلرینڭ خاطرلرینه مقبولیت جهتیله‌ده اڭ مناسب

بر سنت حسنه‌در . عقلنه قلبنه استیلا ایدن مقدس بر قوتڭ فرمانی بولنمادقچه، یاخود آتش ده بویوك بر قدسیت اعتقاد قیلمادقچه، انسان قارنداشڭ جسدینی آتشه آتماز.

٢) دفن هر یرده هر وقت ممکن، الڭ اوچوز خراجتی آز، منظره‌سنده دهشت یوق، منفوریت یوق آسان، گوزل سنت قدیمه در.

درست، شو کونگی مدنیتڭ تکلفلی مراسمیله دفن ایتمك غایت آغردر. مصارف غایت کوب اولور. لکن گناه دفن‌ده دگل؛ بلکه بیهوده مراسم‌ده‌در. ساده اصول اوزرنده دفنڭ خراجتی آز اولور. دفنڭ مراسمی ساده‌لشدرلسه، آغرلق قالماز.

٤) قبرلر هم قبرستان حقنده لازم شروطلر تمامی رعایه قیلنور ایسه، شهرلر قریه‌لر ایچون قبرستانڭ ضرری بولنماز.

قبرستانلری شهردن قریه‌دن ایگونلك یرلردن باقچه‌لردن قویولردن صو یوللرندن اوزاق یرده، چیت ده صحرا ده قیلمق تیوشدر. قبرستان ده قوریلق شرطدر. صازلق یری قبرستان یاصامق، فقیهلرڭ بیانلرینه کوره، موافق دگلدر.

یرڭ حالنه کوره، قبرلری تیره‌ن (عمیق) قیلمق تیوشدر.

اهل حدیثڭ روایتنه کوره، شارع حکیم علیه الصلاة والسلام حضرتلری بویورمش:

«احفروا واوسعوا واعمقوا».

محدثلرڭ فقیهلرڭ بیانلرینه کوره، قبرڭ تیره‌نلگی علی‌العاده ایکی ذراع اولور. یر ایچنده منبع صولرینه

ایرشمەمك شرطیله، تیرەنلگی زیادە ایتمك جائزدر. لکن انسانڭ جسدینی یر صولرینه قدر ایندرمك کتب فقهیه دە، نەدندر، منع قیلنمش.

چوروش جسدڭ رائحەسی چیغە بیلور قدر قبرلری صای ایتمك ممنوعدر. یر اوزرندە صاغاناق ایچندە میتلری دفن ایتمك قطعی صورتدە حرامدر.

«عن علی بعثنی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ان لا تدع تمثالا الاطمسته، ولا قبرا مشرفا الا سویته».

شو حدیث سنت قطعیه اولمق اوزرە کتب حدیثدە روایت قیلنمشدر. نە قدر قطعی ایسەدە نە قدر معقول بر فرمان نبوی ایسەدە، بوتون عالم اسلامیتدە هر یردە هر زمان شدتله اهمال قیلنمشدر. تورکستان، هندوستان مصر، تورکیا، استانبول شو بویوك بلیه شومغیله خرابات اولدی!

شهر ایچندە قریە ایچندە میتلری دفن ایتمك ممنوعدر. مسجد ایچنه قبر، یاخود قبر اوزرینه مسجد بنا ایتمك شدتله نهی قیلنمشدر. کلیسەلردە اسلام نمازینی اوقومق جائز اولا بیلور ایسەدە، قبر اوزرینه بنا قیلنمش مسجددە نماز اوقومق فقیهلرڭ بیانلرینه کورە جائز دگلدر.

ضرورت ساعتلرندە بر نیچە میتی مشترك بر قبردە دفن ایتمك مشروع ایسەدە، عادی حاللردە هر انسانڭ اوزینه مخصوص قبری بولنمق لازمدر. عمومی قبرستاندە بر قبر هر انسانڭ حقیدر. قبرڭ اوزونلغی البته هر انسانڭ اوز بوینه مناسب اولوب، کیڭلگی نصف اولاچقدر.

على العادة كفن فرض ايسه‌ده، قيمتلى شيلرى ميتڭ قبرينه تلف ايتمك مطلوب دگلدر. درست، سيدالوجود شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرينڭ مقدس قبرلرى آق قطيفه ايله توشه‌لدى. لكن اصحاب كرامڭ آرزوسيله دگل ايدى؛ بلكه يالڭز نبى محترمڭ خادمى شقرانڭ همتيله اولمش ايدى.

جسدلرى قبرلره تابوتلرده وضع ايتمك شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرندن‌ده اصحاب كرامدن‌ده منقول اولمامش ايسه‌ده، تابوتلرده دفن ايتمك مشروعدر.

قبرڭ قبله‌سى جهتنده لحد ياصامق ممكن اولور ايسه، انسانڭ جسدينه احترام ملاحظه‌سيله، لحد ياصامق افضلدر. قوملق يومشاقلق سببيله، ممكن اولماز ايسه، لحدسز براقمق درست اولور.

انسانڭ موتى قطعى صورت‌ده محقق اولور ايسه، جنازه‌يى تعجيل مستحب اولور. ميتى خانه‌ده اوزاق طوتمق وليلرينڭ كوڭللرينه آغر اولمق احتماله كوره. — شارع حكيم عليه الصلاة والسلام حضرتلرى بويورمش:

«عجلوا بالميت. فانه لا ينبغى لجيفة مسلم ان تحبس بين ظهرانى اهله».

لكن بر سبب بولنور ايسه، انتظار جائز، بلكه واجب اولور.

شارع كبير نبى محترم عليه‌الصلاة والسلام حضرتلرى دوشنبه كون، ايرته ساعت سكز طوقز راده‌لرنده وفات اولدى. سه‌شنبه كون، چهارشنبه كيچه‌سنده، تون اورتاسندن

صوڭ، سحر وقتنده دفن قیلندی. جنازه نبویه تقریبا قرق ساعت منتظر قالمش اولور.

برآدم دفعی صورتده، یاخود سکته کبی بر مرضله وفات اولور ایسه، برکون، ایکی کون؛ لازم اولور ایسه اوچ کون انتظار ایتمك، کتب فقهیه‌لرك بیاننه کوره، واجبدر.

هر حالده، تعجیل، انتظار مسئله‌سی احوالڭ اختلافیله مختلف اولور. موت علامتلری قطعی صورتده ظاهر اولور ایسه، یاخود ساری خسته‌لکلرڭ بریله وفات اولسه؛ یا ایسه، میتڭ خانه‌ده حضوری خانه خلقنه طارلق قیلسه، ضرر ویرسه، البته شو صورتلرده تعجیل واجب اولور. موت مشتبه اولور ایسه، موتڭ تحققنه قدر انتظار واجب اولور. لکن انتظار خانه اهلنه طارلق ویرور ایسه او وقت میت دیگر یره نقل قیلنور.

معقول بر غرض، معتبر بر سبب بولنور ایسه، میتلری قبردن چیقارمق، بر یردن دیگر یره، بر قبردن دیگر قبرستانه نقل ایتمك مشروعدر. عصر رسالتده بر نیچه دفعه بویله حاللر واقع اولدی. امیر المؤمنین خلیفه علی حضرتلرینی اوغلی حسین علیه السلام حضرتلری اولگی قبرندن چیقاروب، کوفه‌ده قصرالاماره‌ده دفن ایتدی.

قبرستانده قبرله قبر آراسی تقریبا ایکی ذراع قدر قیلنور. یرڭ تحملندن زیاده میتلری دفن ایتمك مقبول دگلدر.

قبرده قبرلك، قبرستانده قبرستانلق مدتی یرڭ اقلیمڭ اختلافیله مختلف اولور. جسد قبرده تمام چوروب، نه وقت تمام طوپراق اولور ایسه، او وقت قبرڭ مدتی

قبرڭ دوری تمام اولور. او قبرده دیگر بر انسانی دفن ایتمك، قبرستانی دیگر مقصدلره صرف ایتمك جائز اولور.

قبرلك قبرستانلق دورینڭ مقداری قران کریمده یوز سنه‌در.

فاماته الله مائة عام، ثم بعثه.» (سورة البقره)

یعنی یوز سنه‌دن صوڭ یرده اولگی قبرڭ اثری قالماز. اوراده دیگر بر انسان دفن قیلنه بیلور. قبرستان یوز سنه‌دن صوڭ، دیگر مقصدلره صرف قیلنه بیلور.

مدینه‌ده مسجد نبوی اسکی قبرستان اوزرینه تأسیس قیلندی.

قبرستانڭ ده بر دوری بر مدتی وار ایسه، قبرستانلق مؤبد دگل ایسه، کله‌جك عصرلرده قبرستانلرڭ کوبلگی سببیله یر قحطلغندن قورقمق طوغری اولماز.

قبرستانلر حقنده، میتلرڭ جسدلرینی قره‌ما توریه‌لرده (گلخانلرده) یاقمق خصوصنده، داخلیه نظارتی طرفندن، ١٩١٣ سنه ایون ٢٧ ده، دولت دوماسنه بویوك قطعه‌ده آلتمش صحیفه‌لك، ٨٠٢ نچی نومر زاقون لائحه‌سی ویرلمش ایدی.

آلتمش صحیفه‌لك زاقون لائحه‌سنده دفنڭ ضررلری مشقتلری، قره‌ماتوریه‌لرڭ فائده‌لری آسانلقلری تفصیل قیلنمشدر.

قره ماتوریه، تورکچه تعبیر ایدر ایسه‌ك، گلخان — میتلرڭ جسدلرینی یاقمق ایچون مخصوص یاصالاجق بویوك بنادر. حرارتلری ٨٥٠ درجه اولاجق بویوك

فرونلرده اوچاقلرده میتك جسدی ساعت یاریم ایچنده کول اولاجق .

زاقون لائحه سنك ملاحظه سنه کوره ، اگرده قره‌ماتوریه‌لرده میتلری یاقمق نظامی قبول قیلنور ایسه، میتلری یاقمق عمومی مجبوری اولماز. بلکه میتك دینی مساعده ایدر ایسه، حال حیاتنده میتك رضاسی ثابت اولور ایسه، او وقت قره‌ماتوریه‌ده میتك جسدی کول قیلنور . میتك کوللری «اورنا» ایچنه ، قوانوز ایچنه قویولوب ،ولیلرینه‌ویرلور . یاخود قالومباریه‌ده دفن قیلنور .

حکومت طرفندن دولت دوماسنه ویرلمش غایت مهم شو زاقون لائحه‌سی مناسبتیله ، اسلام فراکسیه‌سی بکامراجعت قیلدی. جواب اولمق اوزره‌بن شو مقاله‌می یازدم.

قبر انسانك صوك وطنیدر ، مقدس خانه‌سیدر .

قبر انسانك مرقدیدر ، یاتاغیدر .

«من بعثنا من مرقدنا.» انسان یاتاق‌ده صاغ جسدیله اویور .

قدرت الیله تسویه قیلنمش بنیه‌یی صناعی طریقله هدم ایتمك مناسب دگلدر ، فائده‌سی یوقدر .

آپریل ١٠ ده ١٩١٤ سنه .

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

Тип. **М-А. Максутова,** СПБ. Басковъ пере. д. 34.

A
92

مراجعت اوچون آدرەس:

С-Петербургъ, Басковъ пер., д. 32 кв. 19.